

Sčítání lidu

1. Úvod:

Tento můj další článek ve zpravodaji bude tentokráte o události, která se na našem území, již od roku 1857, opakuje přibližně každých deset let. Jde o sčítání lidu, v posledních dekádách i domů a bytů.

2. Historie sčítání:

Významným mezníkem pro sčítání lidu byl rok 1753, kdy Marie Terezie vydala patent o každoročním sčítání lidu. Samotné sčítání pak bylo zahájeno v roce 1754 a konalo se současně a jednotně na území celého mocnářství. Sčítání, stejně jako další pokusy, které proběhly v 60. letech 18. století, ale nebylo příliš úspěšné. Výsledky byly ovlivněny obavami ze zvyšování daní a odporem šlechty proti centrální politice Habsburků a vedly k četným zkreslením.

První „opravdové“ sčítání lidu proběhlo v roce 1857 ještě v Rakouském císařství. Další se pak postupně v letech 1869, 1880, 1890, 1900 a 1910 uskutečnila již na území Rakousko-Uherské monarchie, jak se soustátí mnoha národů, od roku 1867 jmenovalo. Jeho částí bylo České království, Markrabství moravské i část Slezska, která zůstala Rakousku po prohrané válce s Pruskem v roce 1742.

Základem moderního sčítání se stal říšský zákon vydaný 29. 3. 1869 a jehož ustanovení bylo závazné až do zániku Rakouska-Uherska. Stanovoval pravidelné sčítání v desetiletých intervalech s tím, že kromě prvního se měly konat vždy z 31. 12. na 1. 1. v roce, který končil nulou. Evidovaly se údaje jako státní příslušnost, rodinný stav, náboženské vyznání, věk a pohlaví, případné fyzické vady - slepota, hluchota, později i mentální postižení. Od roku 1880 se evidovala také gramotnost.

Československá republika vzniklá roku 1918 potřebovala co nejrychleji zmapovat demografická data nově vytvořeného státu. V roce 1919 tedy došlo k založení Státního úřadu statistického a první sčítání proběhlo v roce 1921.

V současné době jsou veškeré sčítací operáty (formuláře, které byly vyplňovány) z let 1857 až 1921 digitalizovány. Jejich originály jsou uloženy ve Státních okresních archívech. V současné době je možné si je prohlédnout již jen na internetu na stránce Moravského zemského archívu Brno na adrese: <https://www.mza.cz/aplikace/>. Pro některé obce se sčítání z roku 1857 bohužel nedochovalo, což však není případ Březolup. Výjimku tvoří sčítání z roku 1921, které je prozatím přístupné v souladu se zákonnými normami k nahlédnutí pouze v síti badatelen Okresních archívů. Sčítací operáty od roku 1930 jsou pak uloženy v Národním archivu v Praze.

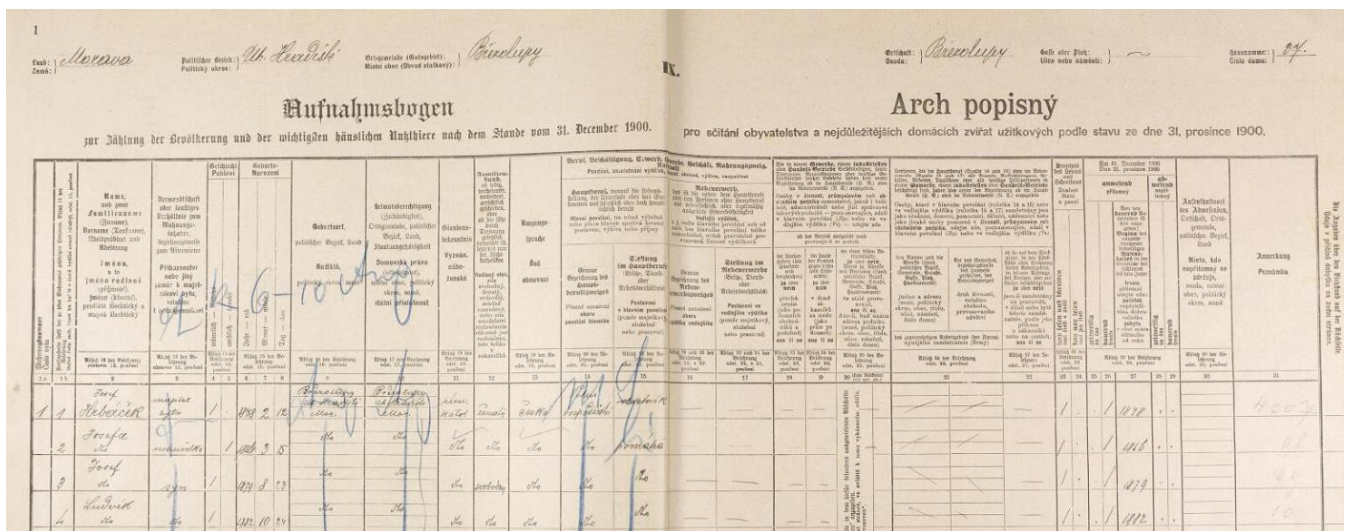
3. Sledované údaje:

Pro nás je důležité, že tak máme k přesnému datu vždy známý třeba i počet domů, který byl v Březolupech následující: v roce 1857 - 172, 1869 - 181, 1880 - 201, 1890 - 217, 1900 - 247, 1910 - 269 a 1921 - 281. Tento údaj přesně vypovídá o velikosti té které dědiny v daném období.

Samozřejmě, že některé domy byly, stejně jako dnes, neobydleny, ale určitě byly obyvatelné, protože měly přiděleno (ve většině případů) číslo popisné.

V průběhu jednotlivých sčítání byly sledovány různé údaje, a pokud znáte číslo domu Vašeho předka, můžete si je vyhledat. Pro ukázkou uvedu údaje z mého rodokmenu, konkrétně o domě č. 37 (v části Velká Ulička) z roku 1900. Majiteli domu byl Josef Hrbáček (*1848) a jeho dcera Anna (*1877) provdaná Berecková. V domě bydlelo celkem 10 lidí, Josef s manželkou Josefou a jejich pět zatím svobodných dětí, Anna s manželem Antonínem a tchán vlastníka Jan Křen. Při hospodářství měli v době zápisu, tato zvířata (ponechávám podle dobového záznamu): dva valachy, dvě jalovice, dvě krávy, tři podsvinčata, dvě svině plemenné, šestnáct slepic a čtyři husy. Takže prázdno v domě, ve chlívě, ani na dvorku určitě nebylo.

Údaje zapisoval většinou pan učitel, který chodil po vesnici od domu k domu a zapisoval je do vytištěných formulářů. Což mu podle datumů, uvedených na formulářích, zabralo několik dní. Při skenování na internet se každý rok nakopírovaly všechny stránky, takže údaje o zvířatech nejsou vždy uložena. Pokaždé jsou však uvedeni všichni obyvatelé domů, včetně děveček, pacholků, služek, nájemníků a dalších osob. S rezervou je pak třeba brát údaje o datu narození, protože zejména ve starších letech je lidé přesně nevěděli a podle mých zkušeností se v matrikách narozených neověřovala ani u březolupských rodáků.

Ukázka části sčítacího archu - rok 1900

Při novodobém sčítání se zjišťují již jiné informace než v minulosti. Ty jsou využívány především statistiky. Nejinak tomu bude i letos, i když doba je již plně digitální, takže sčítací komisaři již nebudou muset do všech domácností, jako tomu bylo naposledy ještě v roce 2001.

Sčítání 2021 začíná o půlnoci z 26. na 27. března. Bezpečně a jednoduše se budete moci sečíst online. Elektronický sčítací formulář bude zpřístupněn na webové stránce Českého statistického úřadu: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021>. Pokud se do 9. dubna nesečtete prostřednictvím internetu, budete muset vyplnit listinný sčítací formulář. Každý má zákonnou povinnost od 17.4. do 11.5. vyplnit a odevzdat tento formulář. Jeho distribuci a sběr zajišťují sčítací komisaři a síť kontaktních míst „Sčítání 2021“. Výsledky letošního sčítání budou všem bezplatně k dispozici na přelomu let 2021 a 2022.

4. Sčítání v roce 1921:

Jak již bylo napsáno výše, v roce 1921 šlo o první sčítání lidu v samostatném Československu, a protože je to letos přesně sto let uvedu zde z něho některé údaje. Při mém bádání v tomto sčítání ve Státní okresním archívu jsem zjistil o březolupských rodech toto. Nejvíce rodin a to celkově 24 měl, celkem bez překvapení, rod Hubáček. Na „pomyslných“ stupních vítězů ho doplnili: druhý rod Michálek se 16 rodinami a třetí Hoferek s 15. Dále byly vícečetné tyto rody: Lysoněk - 11, Krejčířík a Postava - 9, Sklenář a Vajdík - 8, Fusek, Křen a Vyorálek - 7.

Můžu s velkou pravděpodobností garantovat, že každá rodina, která má aspoň část kořenů v Březolupech, má ve svém rodokmenu tato příjmení. Já konkrétně devět z jedenácti jmenovaných, i když samozřejmě v různé generaci ode mě. Ale třeba moje prababička byla Hoferková, a jeden prapraděda Hoferek a tři praprababičky z rodu Hubáček, Hoferek a Křen. V další generaci se k uvedeným přidává navíc ještě rod Vajdík.

Při sčítání v roce 1921 jsem objevil třeba i skutečnost, že jeden dům neměl přiděleno číslo popisné a byl dopsán na konci seznamu. Šlo o rodinu Josefa Čechmánka.

Na konci seznamu ji i zmínka o (použiju zde dobový název) „cikánské boudě“, která tak musela ležet v době sčítání na katastru naší obce. Zde se dá vyčíst, že ji obývaly tři rodiny: Danielů, Heráků a Holomků o celkovém počtu 18 lidí. Zajímavé je i to, že místa narození těchto obyvatel byla velmi pestrá, šlo v podstatě o všechny vesnice v okolí, a pouze jeden člen rodu Daniel se narodil u nás.

Pokud srovnáme Březolupy v letech 1921 a 2021 podle rodin vychází nám následující. Rod Hubáček nejvíce rozšířený v roce 1921 si udržel svůj primát i letos. Opět bydlí v nejvíce domech a to 22, ale v tomto ukazateli ho dohnal rod Hoferek se shodným počtem. V celkovém počtu obyvatel vede u nás rod Hubáček s 58 členy, druzí jsou Hoferkovi se 47 a třetí rod Řezníček s 29 členy. V první desítce se ještě umístily rody: Křížka - 19, Šišák - 17, Berecka a Hovorka - 16. Rody Andrýsek, Gajdůšek a Polášek pak mají v Březolupech 15 obyvatel.

Při velkém počtu domů, v nichž bydlí dva suverénně nejvíce rozšířené rody u nás, je zvláštní, v kolika málo domech ještě žijí i po 100 letech. Konkrétně rod Hubáček pouze ve třech z 24 a rod Hoferek dokonce v žádném z 15. Je pravda, že za uplynulé století se postavilo 344 domů, a v hodně z nich dnes právě Hubáčkoví a Hoferkovi bydlí.

Závěrem této části uvedu pár údajů srovnání Čecha a Češky v roce 1921 a 2021, jak je na svých stránkách uveřejnil Deník dne 7. ledna. V roce 1921 žilo 10 002 030 lidí, letos je obyvatel 10 707 839. Před sto lety proběhlo 125 417 veselek, letos to bude odhadem okolo 50 000. V roce 1921 se narodilo 257 281 dětí, letos by mělo přibližně 110 000. I v roce 1921 již znali rozvod, celkem jich bylo 4 902, v roce 2021 se jich očekává 24 000. Zemřelých bylo 161 321 a letos jich bude asi 120 000.

5. Závěr:

Závěrem článku bych Vás rád vyzval k aktivní účasti na sčítání. Protože údaje při nich zjištěné pak slouží nejen statistikům, ale i nám zájemcům o historii. Starší z nich se pak dají samozřejmě

využít i při bádání po svých předcích, jak jsem popsal i v tomto článku. Novější jsou pak samozřejmě „chráněny“ Zákonem o ochraně osobních údajů, ale až nebudou, třeba se k nim pak naši potomci dostanou a využijí je, aby zjistili, jak jsme žili v této době zase my.

Úplným závěrem Vám popřeji pevné zdraví v této „divné“ době a snad se již brzy vše vrátí k běžnému stavu.

Zpracoval dne 21. 2. 2021

Ing. Radek Berecka, kronikář obce Březolupy